EDIȚIE REVIZUITĂ / NOIEMBRIE 2026

Formarea adulților

Model de suport de curs pentru formarea formatorilor

Nicolae Crețu

n.cretu.biz

La finalul atelierului, veți putea alege o tehnică pentru un obiectiv concret, o veți încerca într-o secvență scurtă și veți folosi răspunsurile colegilor pentru a ajusta activitatea.

Scopul instruirii este diversificarea strategiilor de învățare aplicate în formarea adulților.

Elaborat pentru atelierul din 2018.

Cum folosiți suportul

Dacă este prima lectură, începeți cu „Exemplu de secvență de formare”, de la final. Urmăriți cum se leagă cele trei etape în cele 25 de minute, apoi reveniți la explicația fiecărei etape din primul capitol.

Dacă pregătiți un atelier, mergeți direct la tabelul „Strategii și tehnici distribuite pe etape”. Alegeți o tehnică potrivită obiectivului și consultați fișa ei sau sursa indicată. În „Fișă pentru propria secvență”, notați întrebarea pe care o veți adresa grupului și ce veți urmări în răspunsuri.

Porniți de la o situație din practica proprie

Cu cine veți lucra și ce experiență are grupul? Ce vor putea face participanții la final? Ce veți observa sau asculta pentru a vă da seama că au învățat? Păstrați răspunsurile și reveniți la ele când proiectați propria secvență.

Cuprins

Cadrul de planificare a instruirii 3
Cele patru stadii ale competenței 5
Strategii și tehnici distribuite pe etape 6
Adaptarea prezentării la scopul instruirii 8
Tehnici de motivare 9
Tehnici de monitorizare a înțelegerii și atenției 13
Tehnici de aplicare și de analiză a experienței 15
Tehnici de cunoaștere și spargere a gheții 20
Idei pentru prezentarea formatorului 22
Exemplu de secvență de formare 23
Fișă pentru propria secvență 24
Bibliografie și surse metodologice 25

Cadrul de planificare a activităților de instruire

Cadrul Evocare – Realizarea sensului – Reflecție este adaptat aici pentru lucrul cu adulții (Temple și colab., 2003a, pp. 14–20).

1. Actualizarea cunoștințelor și motivarea (evocarea)

La prima etapă, participantul își amintește ce știe despre subiect și în ce situații a folosit competența care urmează a fi studiată. Formatorul poate porni de la o întrebare, de exemplu „Când ați întâlnit ultima dată această situație și cum ați procedat?”.

Prin această activitate, participantul stabilește un punct de plecare pentru învățare. Explicațiile inițiale îi arată formatorului ce cunoștințe poate valorifica și unde există înțelegeri diferite. Într-un studiu asupra lecturii unui text științific, analiza prealabilă a unei probleme a ajutat participanții să își amintească ulterior informații din text (Schmidt și colab., 1989).

Al doilea scop este stimularea interesului. Când o situație contrazice o așteptare, participanții au un motiv să își verifice explicația. Într-un experiment, formularea unei predicții a sporit curiozitatea pentru răspuns (Brod și Breitwieser, 2019). Formatorul poate crea o astfel de ocazie prin

- explorarea subiectului prin brainstorming, pentru a scoate la iveală explicații, nedumeriri și moduri diferite de a aborda aceeași problemă,
- împărtășirea unei experiențe în perechi sau în grupuri mici și discutarea întrebărilor care apar atunci când experiențele diferă,
- anticiparea sensului unor termeni sau a modului în care se poate rezolva o problemă,
- rezolvarea unui studiu de caz care cere cunoștințe noi.

CADRUL DE PLANIFICARE

2. Învățarea informației noi (realizarea sensului)

În această etapă, participanții pot întâlni informații și idei noi în mai multe feluri, prin prezentarea formatorului, lectura unui text, vizionarea unui film, ascultarea unui discurs sau efectuarea unui experiment.

În această etapă, formatorul urmărește două lucruri.

Participanții fac legături între ceea ce știau și informația nouă. Formatorul le cere un exemplu pentru a vedea cum au înțeles-o.

Participanții își păstrează interesul și pot spune ce întrebări le-au rămas.

În timpul unei prezentări, formatorul poate întrerupe explicația cu o întrebare sau cu o scurtă sarcină de aplicare. Dacă participanții citesc un text sau urmăresc un material video, invitați-i să noteze o idee nouă, un pasaj neclar și o întrebare. Discutați două răspunsuri diferite. Ele vă ajută să decideți dacă puteți continua sau dacă grupul are nevoie de un alt exemplu.

Pentru a verifica înțelegerea, cereți o explicație în cuvinte proprii și un exemplu.

Atenția variază pe parcursul unei prezentări. Într-un studiu cu studenți la medicină, concentrarea raportată a atins un vârf la 10–15 minute, apoi a scăzut treptat (Stuart și Rutherford, 1978). La cursuri de chimie, studenții au semnalat mai puține momente de neatenție în timpul întrebărilor și demonstrațiilor (Bunce și colab., 2010). În studiile cu prezentări video, efectul întrebărilor a variat (Szpunar și colab., 2013; Welhaf și colab., 2022). Alegeți momentul unei pauze după dificultatea ideii și răspunsurile grupului.

3. Aplicarea cunoștințelor (reflecția)

În această etapă, participanții reiau explicațiile date la început, le confruntă cu ceea ce au aflat și aplică ideile într-o situație concretă. Întrebați „Ce ați păstra din prima explicație? Ce ați schimba acum și de ce?”.

Un prim scop este ca participanții să poată exprima ideea în cuvinte proprii și să arate ce înseamnă într-un context cunoscut (Pearson și Fielding, 1991, citați în Temple și colab., 2003a). Într-un studiu cu studenți la medicină, explicarea propriului raționament a sprijinit rezolvarea, o săptămână mai târziu, a unor cazuri noi pe o temă mai puțin familiară (Chamberland și colab., 2011).

Al doilea scop este schimbul de idei. În perechi, fiecare participant poate explica un concept, iar colegul poate cere un exemplu. Într-un experiment, studenții care pregătiseră și predaseră o lecție au obținut rezultate mai bune la înțelegere, inclusiv după o săptămână (Fiorella și Mayer, 2013).

Al treilea scop este aplicarea. Oferiți două cazuri cu același principiu și cereți participanților să spună ce au în comun. Într-un exercițiu de negociere, compararea explicită a două cazuri a înlesnit folosirea strategiei într-o situație nouă (Loewenstein și colab., 1999).

CADRUL DE PLANIFICARE

Cele patru stadii ale competenței

Evocarea, realizarea sensului și reflecția vă ajută să planificați ce face grupul de la începutul până la sfârșitul unei sesiuni. Cele patru stadii vă ajută să priviți aceeași activitate din perspectiva persoanei care exersează o abilitate. Ce dificultate observă? Ce poate face cu sprijin? Ce îi vine deja cu ușurință?

De exemplu, în etapa de reflecție, doi participanți exersează formularea unei întrebări de verificare. Unul consultă fișa înainte să întrebe „Cum ai ajuns la această concluzie?”. Celălalt aude o ezitare în răspunsul colegului și îi cere spontan un exemplu. Amândoi lucrează în aceeași etapă a sesiunii, fiecare cu alt grad de autonomie.

O situație de lucru: la sfârșitul explicației nimeni nu pune întrebări, dar la primul exercițiu apar soluții foarte diferite.

Modelul celor patru stadii oferă un vocabular pentru a discuta despre o abilitate concretă. Broadwell (1969) îl descria în legătură cu formarea celor care predau. Îl puteți explora pornind de la formularea întrebărilor într-un grup.

1 • Incompetența inconștientă

Încă nu observ ce îmi scapă. Întreb „Este clar?” și iau tăcerea grupului drept semn că toată lumea a înțeles.

2 • Incompetența conștientă

Observ dificultatea. La primul exercițiu apar soluții incompatibile. Îmi dau seama că am nevoie de o întrebare mai bună pentru a verifica înțelegerea.

3 • Competența conștientă

Aplic intenționat ceea ce am exersat. Pregătesc întrebarea „Care ar fi primul pas și de ce?” și urmăresc explicațiile primite.

4 • Competența inconștientă

Unele acțiuni îmi vin cu ușurință. Într-o situație familiară, pot cere spontan un exemplu și îmi pot concentra atenția asupra raționamentului participantului.

Gândiți-vă la o abilitate pe care o folosiți ca formatori. Ce faceți acum cu ușurință? În ce situații trebuie încă să vă pregătiți pașii? Folosiți modelul ca reper de reflecție. Experiența unei persoane poate diferi de la o sarcină la alta.

Ce puteți observa în practică

Un formator care consultă fișa poate pune o întrebare potrivită situației. Pentru a vă aprecia intervenția, urmăriți ce ați făcut cu răspunsul primit. Ce indiciu v-a oferit participantul? Ce întrebare sau sarcină ați ales pornind de la acel indiciu? Reveniți la aceste întrebări în exercițiul de 25 de minute.

ALEGEREA METODEI

Strategii și tehnici distribuite pe etape

Aceeași tehnică poate servi mai multor scopuri. Alegeți-o după ce doriți să facă participanții (Temple și colab., 2003a).

1. Actualizarea cunoștințelor și motivarea (evocarea)

Tehnica	Când o folosiți
Gândește – perechi – prezintă (GPP)	Fiecare își amintește un exemplu înainte de discuție.
Brainstorming	Grupul are nevoie de mai multe soluții posibile.
Studiul de caz	Vreți să aflați cum ar proceda grupul înainte de instruire.
Secvențe contradictorii	Există păreri diferite despre ordinea pașilor.
Presupunerea prin termeni	Grupul anticipează ce legătură există între ideile unui text.
Graffiti	Doriți răspunsuri de la fiecare echipă la mai multe întrebări.
Ciorchine	Participanții fac vizibile legăturile pe care le văd deja între idei.
Știu/vreau să știu/am învățat	Grupul își formulează întrebările de pornire.

2. Învățarea informației noi (realizarea sensului)

Tehnica	Când o folosiți
GPP	Colegii compară două explicații ale aceleiași idei.
Prezentare cu diapozitive	O schemă sau o imagine poate clarifica o relație.
Explicația formatorului	O confuzie comună cere un exemplu explicat pas cu pas.
Demonstrație	Grupul are nevoie să vadă cum se execută o operație.
SINELG	Cititorii identifică pasajele noi, contradictorii sau neclare.
Mozaic	Fiecare subgrup poate studia și explica celorlalți o parte a temei. Ghidul IV, pp. 64–65
Predare reciprocă	Participanții conduc pe rând discuția despre un text.
Cubul	Același subiect merită examinat din mai multe perspective. Ghidul IV, pp. 41–43
Știu/vreau să știu/am învățat	Grupul verifică la ce întrebări a găsit răspuns.

STRATEGII ȘI TEHNICI DISTRIBUITE PE ETAPE

Alegerea tehnicilor pentru aplicare

3. Aplicarea cunoștințelor (reflecția)

Tehnica	Când o folosiți
GPP	Fiecare propune o aplicare și o verifică împreună cu un coleg.
Proiect de grup	Rezultatul urmărit este un produs realizat în comun.
Studiul de caz	Grupul aplică un principiu pentru a justifica o decizie nouă.
Joc de rol	Participanții au de exersat o conversație sau o intervenție.
Exercițiul	Fiecare trebuie să execute singur pașii învățați.
Turul galeriei	Echipele au produse de comparat și de îmbunătățit.
Linia valorii	Participanții pot susține poziții diferite, fiecare cu argumente.

Pentru predarea reciprocă, participanții conduc pe rând discuția despre un text. Pot rezuma, formula întrebări, clarifica sau anticipa (Palincsar și Brown, 1984; Cartaleanu și Cosovan, 2017, p. 83).

Cum începeți cu „Mozaic” și „Cubul”

Mozaic

Împărțiți un text în trei sau patru fragmente. În fiecare echipă de bază, participanții își repartizează fragmentele. Cei care au același fragment se întâlnesc pentru a-l studia și a pregăti explicația. Apoi revin în echipa de bază, își învață colegii și verifică înțelegerea printr-o întrebare.

Temple și colab. (2003b), Ghidul IV, pp. 64–65

Cubul

Alegeți un concept și invitați fiecare participant să îl examineze prin șase sarcini. De exemplu, pentru feedback: descrieți-l, comparați-l cu un sfat, asociați-l cu o situație din experiență, analizați o replică, formulați un exemplu și argumentați ce îl face util. În perechi, participanții își compară răspunsurile.

Temple și colab. (2003b), Ghidul IV, pp. 41–43

PROIECTAREA SESIUNII

Adaptarea prezentării la scopul instruirii

Dobândirea de cunoștințe

Participanții explică ideea în cuvinte proprii și dau un exemplu.

- Prezentați ideea pe un diapozitiv.
- Oferiți un text scurt pentru lectură.
- Organizați ideile într-o schemă ușor de urmărit.
- Selectați câteva idei esențiale. După un interval, cereți participanților să le reconstituie fără suport. Într-un studiu cu medici rezidenți, la peste șase luni scorul mediu a fost de 39% pentru tema exersată prin întrebări cu feedback și de 26% pentru tema recitită (Larsen și colab., 2009).
- Folosiți o schemă etichetată când ajută la explicarea unei relații. Cereți grupului să o folosească într-o problemă nouă (Mayer, 1989).
- Reluați ideile la intervale potrivite pentru momentul în care participanții vor avea nevoie de ele (Cepeda și colab., 2008).

Formarea abilităților

Participanții aplică pașii prezentați pentru a rezolva un caz și explică alegerea făcută.

- Prezentați clar pașii. Oferiți un exemplu și apoi un caz nou pentru exersare.
- Prezentați cazul printr-o imagine și două opțiuni. Solicitați un vot și argumentele pentru fiecare opțiune.
- Opriți materialul video înaintea unei decizii. Întrebați „Ce ați face în continuare și de ce?”.
- Prezentați cazul în etape, pe diapozitive. Analizați opțiunile la fiecare pas.

Explorarea atitudinilor

Participanții formulează o schimbare pe care intenționează să o încerce. Aplicarea poate fi verificată ulterior (Wakefield și colab., 2003).

- Descrieți o situație în care ați încercat schimbarea respectivă.
- Arătați un scurt material video și discutați comportamentul observat.
- Discutați o experiență reușită și ce a făcut-o posibilă.
- Invitați participanții să aleagă o acțiune. La următoarea întâlnire, cereți-le un exemplu din practică.

Tehnici de motivare

Brainstorming

Brainstormingul permite unui grup să formuleze mai multe răspunsuri la o problemă. Scrieți întrebarea pe tablă sau pe un poster. Verificați dacă este suficient de clară pentru ca fiecare participant să poată propune o idee (Temple și colab., 2003a, p. 39).

În timpul ședinței, participanții propun cât mai multe idei și variante de soluții. Acordați-le mai întâi câteva minute să le noteze individual. Într-un experiment, această pregătire urmată de discuție a dus la mai multe idei și la soluții mai bine evaluate (Girotra și colab., 2010).

Notați pe poster ideile în ordinea în care sunt propuse.

Formatorul cere clarificări și invită grupul să completeze lista. Păstrează evaluarea pentru etapa următoare.

După încheierea listei, participanții grupează ideile, stabilesc criteriile de selecție și discută ce soluție răspunde cel mai bine problemei.

Ce urmăriți la selecție. Cereți grupului să numească ideea aleasă, o alternativă și criteriul care a făcut diferența. Dacă motivul este doar „a primit cele mai multe voturi”, reveniți la problema scrisă pe poster.

TEHNICI DE MOTIVARE

Gândește – perechi – prezintă (GPP)

GPP poate fi folosită pentru actualizarea cunoștințelor, pentru înțelegerea unei idei noi sau pentru aplicare. Fiecare participant își formulează propriul răspuns înainte de discuția în pereche (Temple și colab., 2003a, p. 54).

Număr de participanți. Se poate lucra cu întregul grup. Dacă numărul este impar, formați și un grup de trei.

Timp

Rezervați aproximativ 15–30 de minute, în funcție de numărul prezentărilor.

- 3–5 minute pentru formularea și notarea răspunsului individual.
- 3–5 minute pentru discuția în perechi și formularea unui răspuns comun.
- 1–2 minute pentru fiecare pereche care prezintă în plen.

Algoritmul utilizării

- Formatorul prezintă subiectul și adresează o întrebare.
- Participanții scriu individual. De exemplu „Timp de trei minute, descrieți o situație în care ați folosit această metodă.”
- În perechi, participanții compară răspunsurile și notează ideile comune și diferențele.
- În plen, fiecare pereche prezintă o idee care completează răspunsurile anterioare. Formatorul notează ideile și revine la ele în analiză. Pentru a verifica înțelegerea individuală după discuție, poate propune o întrebare nouă despre același concept (Smith și colab., 2009).

Ce ascultați după lucrul în perechi. Invitați două persoane să răspundă individual la întrebarea nouă. Dacă ajung la aceeași concluzie pe căi diferite, cereți-le să compare argumentele.

Variante

Formatorul poate pregăti două întrebări. În fiecare pereche, un participant răspunde la prima, iar colegul la a doua. Apoi își împărtășesc răspunsurile și le completează.

În grupurile mari, două până la patru perechi își pot compara răspunsurile înainte de prezentarea în plen. Grupul alege o variantă sau formulează una nouă.

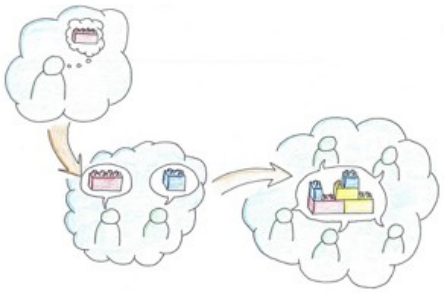

TEHNICI DE MOTIVARE

Tehnica ciorchinelui

Această tehnică îi invită pe participanți să facă vizibile conexiunile dintre idei. Ciorchinele pune în valoare ceea ce fiecare știe deja despre o temă (Temple și colab., 2003b, p. 33). Se construiește în câțiva pași.

- Scrieți o noțiune sau o propoziție în mijlocul tablei.
- Notați cuvintele pe care participanții le asociază cu tema.
- Uniți cuvintele sau ideile prin linii ori săgeți și explicați legăturile propuse.

Reguli

- Să scrie tot ce le vine în minte referitor la tema pusă în discuție
- Să nu evalueze ideile propuse, ci doar să le noteze
- Să nu se oprească din scris până nu epuizează toate ideile care le vin în minte sau până nu expiră timpul alocat
- Să lase să apară cât mai multe idei și conexiuni în timpul disponibil.

Ciorchinele se poate folosi atât la evocare, cât și la reflecție. Participanții își pot compara ideile și legăturile dintre ele.

Cum citiți ciorchinele. Alegeți o săgeată și întrebați „Ce legătură arată?”. La reflecție, participantul poate adăuga sau muta o săgeată și explica ce a înțeles între timp.

Presupunerea prin termeni

Tehnica pornește de la câțiva termeni relevanți pentru un text. Participanții anticipează legăturile dintre ei și își verifică apoi presupunerile prin lectură (Temple și colab., 2003b, p. 81).

Algoritmul utilizării

a. Formatorul selectează din text termenii care vor orienta presupunerea.
b. Scrie termenii la vedere.
c. Explică sarcina.

Exemple de sarcină

- Să explice ce înțeleg prin fiecare termen.
- Să formuleze un text scurt în care folosesc toți termenii.
- Să anticipeze ce probleme vor fi discutate în text.
- Să prezinte tot ce știu în legătură cu termenii prezentați.

d. Participanții formulează individual sau în perechi răspunsul la sarcină.
e. Formatorul invită câteva persoane să își prezinte versiunile. După lectură, grupul revine la presupuneri și explică ce s-a confirmat și ce s-a schimbat.

Reguli

1. Alegeți termeni esențiali pentru înțelegerea textului.

2. Cereți participanților să folosească toți termenii în textul pe care îl formulează.

3. Acceptați combinații diferite, dacă participanții pot explica legăturile dintre termeni.

TEHNICI DE MOTIVARE

Graffiti

Metoda permite mai multor grupuri să contribuie pe rând la aceleași întrebări (Temple și colab., 2003a, p. 55).

Pregătire

- Formați echipe de câte 3–4 persoane.
- Fiecare persoană va avea un marker pentru a putea scrie simultan.
- Formatorul pregătește câte o întrebare pentru fiecare echipă. Scrie fiecare întrebare pe alt poster și distribuie posterele.
- Timp de trei minute, fiecare participant citește întrebarea și își scrie răspunsul. Toți lucrează simultan, în liniște. Ideile se pot repeta.
- La semnal, echipele transmit posterele în sensul acelor de ceasornic. Citesc răspunsurile deja notate și adaugă idei sau comentarii. Alocați câte trei minute pentru fiecare rundă.
- Când posterul revine la echipa inițială, acordați cinci minute pentru a analiza răspunsurile și a pregăti o sinteză.
- Fiecare echipă prezintă sinteza în 1–2 minute. Include și ideile diferite de propria poziție.

Secvențe contradictorii

Tehnica este utilă pentru ordonarea unor termeni, date sau etape. Participanții propun o succesiune și explică relațiile dintre elemente (Temple și colab., 2003b, p. 89).

Algoritmul utilizării

- Formatorul pregătește din timp fișe cu termenii, numele sau datele necesare.
- Participanții primesc fișele și le aranjează într-o ordine pe care o pot explica. Urmăresc relația cerută de sarcină, de exemplu cauză și efect, loc și eveniment sau termen și definiție.
- Lăsați participanților timp să discute înainte de a le cere să explice ordinea aleasă.
- Dacă apar îndoieli, formatorul invită participanții să explice ordinea propusă și să compare alternativele.

Reguli

- Fișele se plasează pe rând, pe o suprafață rezervată acestora (o masă, un suport).
- Participantul care așază o fișă explică legătura și motivează poziția aleasă.
- Toate fișele trebuie aranjate în sistemul ce se proiectează.
- Odată pusă, fișa nu poate fi mișcată din locul ei fără acordul general al grupului.

Tehnici de monitorizare a înțelegerii și atenției participanților

Prezentarea cu diapozitive și implicarea grupului

Schimbări în conținut

Text · Schemă · Grafic · Imagine · Video · Poveste din experiența proprie · Pauză (pentru evidențierea ideilor sau ca trecere între subiecte, idei)

Schimbări de poziție și de suport

- Trecerea de la diapozitive la flipchart și înapoi
- Așezarea participanților în jurul mesei sau lângă flipchart, în funcție de sarcină
- Alegerea locului din care prezentați, astfel încât toți să vă poată vedea
- Distribuirea unui obiect pe care participanții îl pot examina
- Alternarea celor doi formatori, dacă atelierul este facilitat în echipă

Sarcini pentru participanți

- Notați trei idei pe care le puteți folosi.
- Sondaj (prin vot)
- Identificați o greșală în prezentare
- Răspundeți la întrebare
- Discutați cu persoana de lângă voi. Ce explicație ați da fiecare?
- Amintiți-vă un caz similar din experiența proprie.
- Ce credeți că lipsește din această listă?
- Care ar fi pasul următor și de ce?

Formulați la începutul prezentării o sarcină la care veți reveni. De exemplu „Dintre soluțiile pe care le vom discuta, alegeți una potrivită pentru grupul cu care lucrați și explicați alegerea.”

Trei repere pentru diapozitive

- Folosiți o imagine care explică mesajul (Garner și Alley, 2013).
- Formulați ideea principală a diapozitivului într-o propoziție.
- Omiteți elementele care îngreunează citirea sau ascund relația pe care o explicați.

MONITORIZAREA ÎNȚELEGERII

Lectura cu un scop

SINELG

Sistem interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii și a gândirii.

Participanții citesc individual și marchează pe marginea textului ce relație au cu ideea citită (Temple și colab., 2003a, p. 35).

- Bifă (✓) pentru o idee care confirmă ceea ce știau.
- Plus (+) pentru o informație nouă.
- Minus (–) pentru o idee care contrazice ceea ce știau.
- Semnul întrebării (?) pentru o idee neclară sau pe care doresc să o aprofundeze.

Folosiți marcajele în etapa de realizare a sensului, pentru a alege pasajele la care veți reveni împreună.

Aplicare

- Formatorul explică regulile lecturii și exemplifică un marcaj.
- Participanții citesc individual și marchează pasajele alese. Formatorul urmărește lucrul și clarifică sarcina, dacă este nevoie.
- După lectură, invitați participanții să explice un marcaj. Pentru un pasaj notat cu „–”, întrebați „Ce credeai înainte și ce spune textul? Cum ai verifica diferența?”.

Un răspuns de explorat. „Am pus «?» lângă «feedback specific». Înțeleg ideea, dar nu știu cum ar suna după un joc de rol.” Cereți perechii să formuleze o replică de feedback și să indice comportamentul observat.

Agenda cu notițe paralele / Jurnalul dublu

Jurnalul dublu pune alături un pasaj ales dintr-un text și comentariul cititorului (Temple și colab., 2003b, pp. 15–16).

Algoritmul utilizării

a. Participanții împart o foaie în două coloane. Lasă mai mult spațiu în dreapta pentru comentariu.

Citatul	Comentariul
„Este clar?”	Ce întrebare mi-ar permite să aflu cum a înțeles participantul?

b. Formatorul oferă un text sau un fragment din prezentare. Fiecare participant alege un pasaj, îl notează în prima coloană și scrie în a doua ce întrebare, asociere sau obiecție îi trezește.
c. Stabiliți timpul de lucru în funcție de lungimea textului.
d. Fiecare își formulează comentariul înainte de a-l discuta cu ceilalți.
e. Urmăriți ordinea pasajelor din text. Dacă două persoane au ales același pasaj, invitați-le să își compare comentariile.

Condiții de lucru. Alegeți un fragment care poate fi citit și comentat în timpul disponibil.

- Lectura textului și completarea agendei trebuie să fie individuale.
- Începeți discuția când toți participanții au avut timp să își noteze comentariul.

Tehnici de aplicare și de analiză a experienței

Studiul de caz

Studiul de caz pornește de la o situație reală sau ipotetică pe care participanții o analizează pentru a decide cum ar proceda (Cartaleanu și Cosovan, 2017, p. 57).

Caracteristicile unui studiu de caz

- Se discută probleme întâlnite în situații obișnuite.
- Participanții exersează rezolvarea unei probleme.
- Grupul poate compara soluții diferite.
- Participanții pot privi situația din perspectiva unuia dintre cei implicați și pot explica ce decizie ar lua în locul lui.
- Alegeți un caz apropiat de experiența participanților.
- Problema poate fi abordată din perspective diferite.
- Un caz poate avea mai multe soluții plauzibile.
- Pregătirea unui caz clar și accesibil cere timp.
- Pregătiți din timp întrebările pentru discuție.

Etapele aplicării

1. Introduceți un caz relevant pentru domeniul participanților și pentru obiectivul sesiunii.
2. Dați participanților timp să citească și să identifice elementele principale.
3. Prezentați întrebările care orientează analiza.
   - Care este problema reală?
   - Ce cauze sunt posibile? Ce informații le susțin?
   - Ce elemente ale situației contează pentru decizie și de ce?
   - A cui este, de fapt, problema respectivă?
   - Ce posibilități de acțiune există?
   - Ce efecte ar putea avea soluțiile propuse?
4. Dați participanților timp să analizeze cazul și să propună o decizie.
5. Invitați echipele să își prezinte soluțiile.
6. Comparați soluțiile și argumentele care le susțin.
7. Întrebați ce au învățat participanții și unde ar folosi ideea.
8. Formulați împreună concluziile.

Ce urmăriți în soluția cazului. Ascultați dacă echipa leagă decizia de un detaliu din caz. Schimbați apoi un singur detaliu și întrebați „Vă păstrați decizia? De ce?”.

APLICARE ȘI ANALIZĂ

Cinci „de ce?”

Tehnica „Cinci de ce?” (Five Whys) ajută grupul să exploreze explicații posibile pentru o problemă. Pentru fiecare răspuns, întrebați ce observație sau informație îl susține (CMS, Five Whys for RCA Tool).

Porniți de la un fapt observabil. Dacă apar două explicații plauzibile, notați-le pe amândouă și explorați-le pe rând.

Algoritmul utilizării

1. Formatorul prezintă situația-problemă.
2. Grupul formulează prima întrebare „De ce s-a întâmplat acest lucru?”.
3. Porniți următoarea întrebare de la răspunsul precedent. Dacă răspunsul repetă doar constatarea inițială, cereți un exemplu concret. Notați datele care ar ajuta la verificarea explicației.
4. Generalizarea.

Numărul întrebărilor depinde de problemă. Încheiați când grupul poate formula o cauză plauzibilă și o modalitate de a o verifica. Întrebați „Dacă am înlătura acest factor, problema ar mai putea apărea?”.

Etapele aplicării

Formatorul împarte grupul în echipe de 4–5 persoane. Fiecare echipă primește un caz legat de tema atelierului.

Echipele au aproximativ zece minute să analizeze situația. Pot reprezenta explicațiile pe poster ca rădăcinile unui copac și pot marca informațiile care le lipsesc.

La final, echipele prezintă în plen o explicație și spun ce ar verifica mai întâi.

Cum verificați o explicație. Dacă echipa spune „instrucțiunea a fost neclară”, întrebați „Ce ați observat și ce altceva ar explica același rezultat?”. Pe poster, marcați separat observația și ipoteza.

APLICARE ȘI ANALIZĂ

Graficul T

Scopul utilizării

Graficul T ajută la organizarea unei discuții. Pe două coloane, grupul notează și compară argumente înainte de a lua o decizie (Temple și colab., 2003b, p. 53).

Resurse

Tablă și cretă sau coli de poster și markere.

Algoritmul utilizării

Etapa I

- Formulați soluția sau proiectul pe care îl va examina grupul.
- Desenați pe poster două coloane și notați în ele argumentele pro și contra.
- Participanții analizează propunerea și formulează argumente pentru ambele poziții.
- Se înscriu toate argumentele și contraargumentele valide.

Etapa II

- Se examinează relația dintre argumente și contraargumente.
- Se identifică perechile de argumente și contraargumente.
- Se înscriu în continuare argumente și contraargumente care apar în procesul discuției.
- Se apreciază ponderea argumentelor, ținând cont de relevanța și susținerea lor.
- Se formulează concluzia generală asupra soluției.

Reguli

Tehnica se poate aplica în grupuri mici, urmate de prezentări, sau în plen, într-o discuție moderată de formator.

- Acordați mai întâi 3–5 minute pentru formularea individuală a argumentelor. La discuție, invitați participanții să își justifice poziția.
- Persoana care lansează argumentul îl califică drept pro sau contra și îl formulează laconic.
- Completarea graficului se face în ordinea lansării argumentelor.
- Grupați argumentele care exprimă aceeași idee. Păstrați formulările care adaugă o nuanță nouă.
- În procesul de analiză a argumentelor, acestea primesc indici de prioritate (cifre sau litere).
- Discuția se poate desfășura concomitent cu procesul de completare a graficului sau după ce completarea s-a încheiat.

APLICARE ȘI ANALIZĂ

Linia valorii

Scopul utilizării

Linia valorii invită participanții să ia poziție față de o problemă care admite mai multe răspunsuri. Ei își pot explica alegerea, pot asculta alte argumente și își pot reconsidera poziția (Temple și colab., 2003b, p. 69).

Resurse

Spațiu prin care se pot mișca participanții.

Algoritmul utilizării

- Formatorul alege o problemă pentru care se poate argumenta o gamă de răspunsuri. De exemplu „Câtă îndrumare oferiți unui grup la primul exercițiu?”. Un capăt al liniei poate însemna „explic fiecare pas”, iar celălalt „invit grupul să propună singur pașii”.
- Prezentați problema și explicați ce reprezintă capetele liniei.
- Participanții se gândesc individual și pot nota motivul alegerii.
- Se stabilește un loc în spațiu unde se va construi linia valorii și se marchează convențional punctele diametral opuse.
- Apoi fiecare participant își găsește poziția în spațiu care corespunde aprecierii personale pe care o dă subiectului discutat.
- Invitați participanții să discute cu vecinii din dreapta și din stânga. Ce au în comun pozițiile lor? Unde apare o diferență?
- Participanții își pot schimba locul pe parcursul discuției.
- Pentru a pune în dialog opinii diferite, „pliați” linia la mijloc și invitați fiecare persoană să discute cu cea din fața sa.
- La încheiere, întrebați ce argument a făcut pe cineva să își nuanțeze sau să își păstreze poziția.

Ce ascultați la final. Un participant poate spune „Rămân în același loc, dar pentru un grup de începători aș oferi un exemplu”. Întrebați ce particularitate a grupului i-a nuanțat argumentul.

Reguli

- Subiectul pus în discuție trebuie să fie interesant și relevant pentru participanți aici și acum.
- Fiecare persoană decide singură unde se va plasa.
- Nimeni nu are voie să modifice așezarea în spațiu a participanților.
- Discutați argumentele fiecărei poziții, cu respect pentru persoana care le formulează.
- Fiecare participant își pregătește un argument și alege dacă dorește să îl exprime.
- Dacă mai mulți participanți aleg același loc, întrebați dacă au ajuns acolo din motive diferite.

Variante

Oferiți și o variantă așezată. Pe o linie desenată pe poster, participanții își pot marca poziția cu o fișă adezivă.

APLICARE ȘI ANALIZĂ

Turul galeriei

Turul galeriei se potrivește când rezultatul lucrului în echipă poate fi reprezentat pe un poster, iar celelalte echipe au o întrebare concretă după care să îl examineze (Temple și colab., 2003b, p. 93).

Algoritmul utilizării

- Formatorul formează grupuri din 3-4 participanți, care iau în discuție un subiect, își exprimă atitudinea în raport cu o problemă, formulează soluția la o problemă.
- Echipa prezintă soluția într-o schemă, o diagramă sau o propoziție pe care o afișează la vedere.
- La semnal, echipele circulă de la un poster la altul. Notează pe fiecare poster o observație sau o întrebare.
- La întoarcere, fiecare echipă citește comentariile primite și își reexaminează soluția.
- Încheiați discutând atât reușitele, cât și dificultățile (Ellis și Davidi, 2005). Întrebați „Ce păstrați din soluția inițială și de ce? Ce schimbați după comentariile colegilor?”.

Ce rămâne pe poster. Invitați echipa să încercuiască o sugestie primită și să arate exact unde a modificat soluția. Dacă păstrează soluția inițială, cereți-i să explice pe ce criteriu a decis.

Variante

„Unul stă, ceilalți circulă” sau „Unul circulă, ceilalți stau”. În prima variantă, un membru rămâne lângă poster pentru a răspunde la întrebări. În a doua, un reprezentant vizitează celelalte postere și aduce observațiile în echipă.

Tehnici de cunoaștere și spargere a gheții

Pentru primele patru exerciții există variante apropiate în colecția Business Training Works. Adaptați întrebările la grup și lăsați fiecărei persoane alegerea a ceea ce dorește să împărtășească.

Povestea vieții mele

Imaginează-ți că o editură îți propune să scrii o carte despre tine. Poți alege o perioadă din viața ta sau o experiență profesională despre care ai dori să povestești.

Împăturește în două o foaie de flipchart, apoi încă o dată, pentru a obține o carte.

Alege un titlu, eventual inspirat de o melodie cunoscută. Scrie-l pe copertă.

Pe pagina a doua, notează două repere pe care ai dori să le prezinți.

- Un loc important pentru tine.
- O experiență de învățare pe care ți-o amintești.

Pe pagina a treia, desenează o persoană, un grup sau o activitate care a contat pentru tine.

Pe ultima copertă, desenează un lucru pe care ai vrea să îl faci în viitor.

Materiale necesare. hârtie și markere.

Timp orientativ. 5–10 minute pentru realizarea cărții. În perechi, fiecare prezintă paginile pe care alege să le împărtășească.

ABC-ul meu

Scrie-ți numele pe verticală în partea stângă a paginii.

Apoi, găsește câte un cuvânt care să înceapă cu fiecare literă din numele tău. Cuvântul trebuie să spună ceva despre tine.

Desenează o imagine pentru unul sau mai multe dintre cuvintele alese.

Când ai terminat, afișează posterul și alege un cuvânt despre care ai vrea să vorbești.

Materiale necesare. hârtie, markere și bandă adezivă.

Timp orientativ. 5–10 minute pentru pregătire și desen.

TEHNICI DE CUNOAȘTERE

Lampa magică

Formați echipe de două sau trei persoane. Imaginați-vă că ați găsit o lampă magică și puteți schimba trei lucruri în organizația sau în comunitatea voastră.

Discutați dorințele, notați-le pe o foaie și afișați lista. Pe care ați dori să o explorați în acest atelier?

Materiale necesare. foi de flipchart și markere.

Timp orientativ. 5–10 minute pentru discuție, scriere și afișare.

Șapte spații de separare

Găsește-ți un partener. Prezentați-vă și descoperiți trei lucruri pe care le aveți în comun, de exemplu o experiență de învățare, un sport sau un interes profesional.

Caută apoi o altă persoană și continuă lista. Încercați să întâlniți până la șapte persoane, în funcție de mărimea grupului.

La final, fiecare poate prezenta un interes descoperit în grup care are legătură cu tema atelierului.

Materiale necesare. hârtie și pixuri.

Timp orientativ. aproximativ 15 minute.

Lucrurile nu sunt ceea ce par a fi

Durată orientativă. 10–20 de minute.

Alege un obiect obișnuit și privește-l cu atenție.

Imaginează-ți o altă întrebuințare a lui. Ce poveste ai putea spune despre această utilizare?

Prezintă povestea și fă o legătură cu subiectul instruirii.

De exemplu, pieptănul ar putea fi o periuță de dinți pentru un uriaș.

Cum ai prezenta obiectul unei persoane care îl vede pentru prima dată?

Invită colegii să propună și alte interpretări.

Prezentarea unei istorii personale legate de numele propriu

Dacă dorești, spune o întâmplare despre numele tău sau explică de ce preferi o anumită formă a lui. Poți alege și o poreclă profesională ori un prenume fictiv.

Idei pentru prezentarea formatorului

- Rugați o altă persoană să vă prezinte. Oferiți-i din timp câteva informații relevante pentru grup.
- Alegeți trei experiențe care ilustrează de ce lucrați cu tema seminarului.
- Puteți folosi o glumă pe seama proprie, o caricatură sau o scurtă poveste. Alegeți un exemplu personal care face tema mai ușor de înțeles (Kromka și Goodboy, 2021).
- Prezentați câteva lucruri pe care le aveți în comun cu participanții.
- Spuneți-vă numele și rolul, apoi explicați legătura dintre subiect, experiența dumneavoastră și preocupările grupului.
- Porniți de la o întâmplare profesională. De ce a devenit această temă importantă pentru dumneavoastră? Cum se leagă de rolul pe care îl aveți acum?
- Legați tema prezentării de activitatea pentru care vă cunosc participanții.
- Răspundeți la trei întrebări. Cine sunt? Despre ce vom lucra împreună? De ce contează subiectul pentru acest grup?
- Începeți cu o situație pe care participanții și-ar dori să o întâlnească în viitor, apoi legați-o de tema prezentării.
- Începeți cu un citat. Numiți autorul și explicați de ce ați ales acel pasaj pentru acest grup.
- Spuneți ce ați dori să aflați din experiența grupului. De exemplu, dacă participanții folosesc zilnic o metodă pe care o veți discuta, invitați-i să aducă un caz concret.
- Numiți pe scurt problema pe care o veți aborda, apoi prezentați-vă și explicați legătura dintre experiența dumneavoastră și acea problemă.
- Începeți cu o întrebare despre subiect și ascultați două sau trei răspunsuri din grup.

25 DE MINUTE

Exemplu de secvență de formare

Cum verificăm ce au înțeles participanții?

Grupul exersează formularea unei întrebări de verificare și alegerea intervenției următoare. Sunt necesare 25 de minute, foi și pixuri. Folosiți o situație dintr-un curs pe care participanții îl susțin sau îl pregătesc.

Evocare • 5 minute

Prezentați situația „Formatorul întreabă «Este clar?». Nimeni nu răspunde. La exercițiu, apar soluții incompatibile.” Timp de un minut, fiecare notează ce ar putea însemna tăcerea. În perechi, participanții compară explicațiile. Notați în plen două interpretări diferite.

Realizarea sensului • 8 minute

Puneți alături întrebările „Este clar?” și „Care ar fi primul pas în acest caz și de ce?”. Fiecare pereche formulează un răspuns la ambele. Discutați ce poate afla formatorul din fiecare răspuns și ce informație îi mai trebuie pentru a decide dacă merge mai departe.

Aplicare și reflecție • 12 minute

Fiecare rescrie o întrebare din propriul curs. În perechi, pe rând, un coleg răspunde ca participant, iar celălalt, în rolul formatorului, ascultă și alege o intervenție. Dacă răspunsul este incomplet, cere un exemplu sau revine cu o explicație. Dacă este argumentat, propune un caz nou.

Feedback și transfer

Colegul observă două lucruri. Întrebarea a cerut o explicație sau o decizie? Următoarea intervenție a ținut cont de răspunsul primit? La încheiere, fiecare își notează întrebarea revizuită și momentul în care o va încerca într-un atelier real.

INSTRUMENT DE LUCRU

Fișă pentru propria secvență

Alegeți o secvență dintr-un atelier pe care îl pregătiți. Completați fișa pornind de la un grup concret. Puteți scrie în documentul Word sau pe fișa tipărită.

Grupul și situația de lucru

Ce vor putea face participanții la final?

Ce tehnică alegeți și cât timp îi alocați?

Cum veți formula întrebarea sau sarcina?

Ce căutați în răspunsul sau în produsul participanților?

Cum veți continua dacă răspunsul este incomplet? Dar dacă este argumentat?

Bibliografie și surse metodologice

Temple, C., Steele, J. L. și Meredith, K. S. (2003a). Inițiere în metodologia dezvoltării gîndirii critice, ed. a II-a. Adaptare de T. Cartaleanu, E. Cartaleanu, O. Cosovan și N. Crețu. Chișinău, PRO DIDACTICA.

Temple, C., Steele, J. L. și Meredith, K. S. (2003b). Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gîndirii critice. Ghidul IV. Adaptare de T. Cartaleanu și O. Cosovan, cu participarea L. Sclifos, S. Lîsenco și N. Crețu. Chișinău, PRO DIDACTICA.

Cartaleanu, T. și Cosovan, O. (2017). Formarea competențelor profesionale prin dezvoltarea gândirii critice. Chișinău, PRO DIDACTICA.

Pearson, P. D. și Fielding, L. (1991). Comprehension Instruction. În R. Barr și colab. (coord.), Handbook of Reading Research, vol. II, pp. 815–860. Longman. Citat prin Temple și colab. (2003a).

Broadwell, M. (1969). Teaching for Learning (XVI). The Gospel Guardian, 20(41).

Centers for Medicare & Medicaid Services (CMS). Five Whys for RCA Tool. Fișă pentru explorarea și verificarea cauzelor.

Business Training Works. Free Icebreakers for Training Workshops and Seminars. Variante în limba engleză ale unor exerciții de cunoaștere.

Cercetări despre învățare și atenție

Schmidt, H. G. și colab. (1989). Explanatory Models in the Processing of Science Text: The Role of Prior Knowledge Activation Through Small-Group Discussion. Journal of Educational Psychology.

Brod, G. și Breitwieser, J. (2019). Lighting the wick in the candle of learning: Generating a prediction stimulates curiosity. npj Science of Learning.

Fiorella, L. și Mayer, R. E. (2013). The relative benefits of learning by teaching and teaching expectancy. Contemporary Educational Psychology.

Chamberland, M. și colab. (2011). The influence of medical students' self-explanations on diagnostic performance. Medical Education.

Stuart, J. și Rutherford, R. J. (1978). Medical student concentration during lectures. The Lancet.

Bunce, D. M., Flens, E. A. și Neiles, K. Y. (2010). How Long Can Students Pay Attention in Class? A Study of Student Attention Decline Using Clickers. Journal of Chemical Education.

Szpunar, K. K., Khan, N. Y. și Schacter, D. L. (2013). Interpolated memory tests reduce mind wandering and improve learning of online lectures. PNAS.

Welhaf, M. S. și colab. (2022). Interpolated testing and content pretesting as interventions to reduce task-unrelated thoughts during a video lecture. Cognitive Research: Principles and Implications.

Larsen, D. P., Butler, A. C. și Roediger, H. L. III (2009). Repeated testing improves long-term retention relative to repeated study: A randomised controlled trial. Medical Education.

Cepeda, N. J. și colab. (2008). Spacing Effects in Learning: A Temporal Ridgeline of Optimal Retention. Psychological Science.

BIBLIOGRAFIE ȘI SURSE METODOLOGICE

Cercetări despre metode și aplicare

Loewenstein, J., Thompson, L. și Gentner, D. (1999). Analogical encoding facilitates knowledge transfer in negotiation. Psychonomic Bulletin & Review.

Wakefield, J. și colab. (2003). Commitment to change statements can predict actual change in practice. Journal of Continuing Education in the Health Professions.

Girotra, K., Terwiesch, C. și Ulrich, K. T. (2010). Idea Generation and the Quality of the Best Idea. Management Science.

Smith, M. K. și colab. (2009). Why Peer Discussion Improves Student Performance on In-Class Concept Questions. Science.

Palincsar, A. S. și Brown, A. L. (1984). Reciprocal Teaching of Comprehension-Fostering and Comprehension-Monitoring Activities. Cognition and Instruction.

Mayer, R. E. (1989). Systematic Thinking Fostered by Illustrations in Scientific Text. Journal of Educational Psychology.

Garner, J. K. și Alley, M. P. (2013). How the Design of Presentation Slides Affects Audience Comprehension: A Case for the Assertion–Evidence Approach. International Journal of Engineering Education.

Ellis, S. și Davidi, I. (2005). After-event reviews: Drawing lessons from successful and failed experience. Journal of Applied Psychology.

Kromka, S. M. și Goodboy, A. K. (2021). The effects of relevant instructor self-disclosure on student affect and cognitive learning: A live lecture experiment. Communication Education.